CZU: 398.332.4(=135.1)

PLUGUŞORUL DE ANUL NOU PENTRU FLĂCĂI DIN STRĂŞENII ANULUI 1938 (VARIANTĂ A HĂITURII TRADIŢIONALE)

The New Year's *Little Plough* for young men (Străşeni, 1938) (a variant of the traditional carol)

Abstract: The published texts of *Little Plough* are of interest to folkloric, ethnographic, historical, linguistic, cultural researches etc. because they contain old cultural sediments of remote eras. From the linguistic point of view, they represent the central idioms of the Romanian language spoken in the eastern part of the Prut in the 30s-50s of the last century. Explanations of a number of forms and variants of some words are given in the comments, including regionalisms and archaisms, which are of interest in the linguistic or cultural aspect.

Keywords: plough, folkloric text, archaic semantics, regionalism, phonetic changes.

Rezumat: Textele publicate ale *Pluguşorului* prezintă interes pentru cercetări folclorice, etnografice, istorice, lingvistice, culturale etc., deoarece ele conţin vechi sedimente culturale ale unor epoci îndepărtate. Sub aspect lingvistic ele reprezintă graiurile centrale ale limbii române vorbite la est de Prut în anii 30-50 ai secolului trecut. În *Comentarii* se aduc explicaţii la o serie de forme şi variante ale unor cuvinte, inclusiv regionalisme şi arhaisme, care prezintă interes sub aspect lingvistic sau cultural.

Cuvinte-cheie: pluguşor, text folcloric, semantica arhaică, regionalism, shimbări fonetice

Acest text al *Pluguşorului pentru flăcăi* a fost fixat în scris (cu alfabet latin) în anul 1938 de locuitorul s. Străşeni Petru Pârău (a.n. 1914; 4 clase de şcoală românească interbelică, agricultor), care l-a învăţat pe de rost de la rudele sale. Titlul cu care l-a fixat în scris este *Pluguşor de Anu Nou pentru flăcăi. Anu 1938.* În anul 1952, cu acelaşi titlu, el îl înregistrează în scris pentru fecior cu alfabet rusesc. În acelaşi an 1952, pentru a-l învăţa pe de rost, feciorul Ion Pârău, în vârstă de 11 ani (a.n. 1941, s. Străşeni, 9 clase), l-a înregistrat de la tată-său cu titlul *Plugul cel mare pentru flăcăi de Anul Nou*. Ambele texte ale *Pluguşorului* înregistrate în anul 1952 sunt scrise cu alfabet rusesc.

Pentru publicare am luat drept bază textul din anul 1938 păstrând şi titlul cu care a fost înregistrat în scris. În cazul în care unele versuri din textele notate în scris în a. 1952 atestă deosebiri faţă de cele corespunzătoare din textul din a. 1938, acestea sunt date în acelaşi rând după cum urmează: cele din textul înregistrat de Petru Pârău sunt date după două bare paralele (//); iar cele din textul înregistrat de fiul Ion sunt notate cu bară şi semnul ▪ în faţă (/▪). Dacă ambele texte din 1952 atestă aceleaşi deosebiri în raport cu textul din 1938, versurile respective au notate în faţă semnul (//▪).

BDD-A29180 © 2019 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:33 UTC)

Din motive de economie, în câteva cazuri, după însemnele corespunzătoare între paranteze pătrate se dă numai cuvântul care înregistrează deosebiri. Lipsa unor versuri într-un text sau altul al variantei date a *Pluguşorului* se indică între paranteze pătrate cu însemnele corespunzătoare. În *Comentarii* între paranteze se dă numărul versului.

Ar fi de menţionat faptul că la fixarea în scris a textelor *Pluguşorului* înregistratorii, fiind şcolarizaţi, au făcut uz de normele limbii literare în măsura în care le cunoşteau. De aceea în text vom întâlni forme literare, variante ale lor din limba vorbită, inclusiv forme vechi.

Textele *Pluguşorului* au fost preluate recent de la feciorul Ion Pereu (Pârâu), ele se află în posesia familiei şi sunt păstrate de către urmaşii moştenitori.

Toate cele trei texte ale *Pluguşorul de Anul Nou pentru flăcăi din Străşănii anului 1938* au fost depuse în Banca de Date Digitale a Arhivei Folclorice a Institutului de Filologie română „B.P.-Hasdeu”.

Aho! Aho! Aho! [Ho-ho-ho!] Buna seara,
Buna seara la obloane,
La boieri şi la cucoane.
Ian poftim de vă treziţi,
Dacă nu ne bănuiţi,
Şi lipiţi-vă de perdele
Şi ascultaţi vorbele mele.
Această seară ce o înserat // Această seară ce a însărat /▪ Această seară ce o însărat
Noi cu plugu ne-am luat. /▪ Noi cu plugul ne-am luat.
Că aşa-i de la Dumnezeu Sfântu lăsat [/▪ vers lipsă]
Şi pe dumevoastră nu v-am mai urat. /▪ Şi pe dumneavoastră nu v-am urat.
Iar dacă Domnul ne va ajuta, //▪ Iar dacă Dumnezău ne va ajuta,
Noi pe dumevoastră v-om ura. // Noi şi pe dumevoastră [/▪ dumneavoastră] v-om ura.
– Uraţi, flăcăi!
– Hă-ă-ă-ă-ă-ăi, hăi, hăi!
Căpitanu Vasâle cel bogat //▪ Badea Vasâle cel bogat
De dimineaţă s-o sculat,
Pe ochi negri s-o spălat, //▪ Pi ochi negri s-o spălat
La icoane s-o închinat
Şi lui Dumnezeu Sfântu s-o rugat [/▪ vers lipsă].
Şi la grajdi o alergat,
Un cal negru o înşelat // Un cal negru o înşălat
Şi pe el o încălicat, [/▪ vers lipsă]
Înspre poartă l-a îndreptat // Înspre poartă l-o îndreptat /▪ Şi înspre poartă l-o îndreptat
Şi la flăcăi o strigat. /▪ Şi la flăcăi a strigat.
Iar flăcăii s-o înspăimântat /▪ Iar flăcăī înspăimântaţi
Şi o strigat: /▪ Au strigat:

BDD-A29180 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:33 UTC)

– Căpitane, dumita // – Căpitane, dumeta /▪ – Căpitane, dumneata
Ce voieşti, ce poronceşti, // Ce vroieşti, ce porunceşti, /▪ Ce vroieşti, ce poronceşti,
Încotro la arat ne porneşti?
– La arat la măru rotat, //▪ – La arat la măr rotat,
La crucea de brad,
Că acolo am găsit
Bun loc de arat. /▪ Loc bun de arat.
– Mânaţi, măi!
– Hă-ă-ă-ă-ăi!
Şi am arat marţele – fâneţele, /▪ Şi am arat marţile – fâneţele,
Mercurele – piscurile, //▪ Mercurile – piscurile,
Joile – văile,
Vinerile – dâmburile, /▪ Vinerele – dâmburile
Sâmbetele – dealurile.
Şi pe brazde am sămănat /▪ Şi pe brazdă am sămănat
Grâu mărunt şi grâu de vară,
Să dea Domnu până în seară să răsară, /▪ Să dea Domnul să răsară până-n sară,
Să nu fie foamete în ţară. /▪ Să nu mai fie foamete în ţară.
La lună, la săptămână
S-o dus badea Vasâle //▪ S-a dus badea Vasâle
Să-şi vadă pânea.
Când se uită pe sub soare – // Când se uită pe supt soare – /▪ Când se uită pe sub lună –
Pânea lui era prea mare, // Pânea lui era pre mare, /▪ Pânea lui era prea bună.
Când se uită pe sub lună – // Când se uită pe supt lună – /▪ Când se uită pe sub soare –
Pânea lui era prea bună. // Pânea lui era pre bună. /▪ Pânea lui era prea mare.
De departe îngălbinea,
De aproape înroşea, /▪ De aproape înroşa,
Faţă de secere făcea. /▪ Faţă de săcere făcea.
– Mânaţi flăcăi!
– Hă-ă-ă-ă-ăi! Hăi, hăi!
De trei ori l-a încunjurat, // De trii ori l-o încunjurat, /▪ De trei ori l-a înconjorat,
De pe cal s-a aplecat,
Trei spice în mână a apucat, // Trii spice în mână a luat, /▪ Trei spice în mână a luat,
În palme le-a frecat, // În palmă le-a frecat, /▪ În palme le-a frăcat,
În vânt le-a vânturat, [//▪ lipsă]
În buzunari le-a aruncat // În buzunar le-a aruncat / În buzunară l[e]-a aruncat
Şi înapoi s-a înturnat. // Şi înapoi s-o înturnat /▪ Şi-napoi s-a înturnat.
Şi când a intrat în casă, /▪ Ş-când a întrat în casă,
A buhnit căciula pe masă
Şi a strigat: //▪ Şi o strigat:

BDD-A29180 © 2019 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:33 UTC)

– Măi femee, măi nevastă, /▪ – Măi femee, măi nevastă,
Pânea noastră are să cheaie! //▪ Pânea noastră ar să chiaie!
– Taci, bărbate î[n]spăimântate, //▪ – Taci, bărbate înspăimântate,
Căci Dumnezeu ne va ajuta,
Noi grâū îl vom săcira. // Şi noi grâul îl vom săcira. /▪ Ş-noi grâū-l vom săcira.
– Mânaţi, flăcăi!
– Hă-ă-ă-ă-ă-ă-ăi!
El nimic nu o cuvântat. /▪ El nimic n-o cuvântat.
A doua zi dez-de-dimineaţă s-o sculat, //▪ A doua zi de dimineaţă s-o sculat,
Un alt cal negru o înşelat // Un alt cal negru o î[n]şelat /▪ Un alt cal negru a înşelat
Şi pe el o încălicat, // Şi pe el o î[n]călicat,
Şi la oraş a plecat. //▪ Şi la oraş o plecat.
La oraşu Chişinău, //▪ La oraşul Chişinău,
Unde bine ştiu şi eu.
Şi pe uliţi se primbla, /▪ Şi pe uliţi se primblau,
Toţi jidanii mi-l întreba: // Toţi jidanī îl întrebau: /▪ Toţi jidanii îl întrebau:
– Căpitane, dumita // – Căpitane, dumeta /▪ – Căpitane, dumneta
Ce voieşti a cumpăra? //▪ Ce vroieşti a cumpăra ?
Dacă vrei juncănaşi – //▪ Dacă vrei juncănaş –
Scoate, bade, gălbănaşi; /▪ Scoate, bade, gălbănaş;
Dacă vrei boi mai mari –
Scoate, bade, mii de bani.
– Măi jidane, măi jupâne,
Scoate iute pentru mine
Fier, oţel de-acel mai bun,
Nu vreu schijă de ceaun. //▪ Nu vreau schijă de ceaun.
– Mânaţi, flăcăi!
– Hă-ă-ă-ă-ă-ă-ăi! Hăi, hăi!
Fier, oţel lui i-au şi dat. //▪ Fier, oţăl lui i-a şi dat.
Şi au luat nouă ocă de fier
Şi nouă de oţel. // Şi nouă ocă de oţăl.
Şi s-a dus la Ilii medineanu, // Şi s-a dus la Anton ţâganu, /▪ Şi s-a dus la Anton ţiganul,
Care bate bine cu ciocanu: /▪ Care bate bine cu ciocanul:
Cu ciocanu ciocăné, // Cu ciocanu ciocănea /▪ Cu ciocanul ciocănea,
Seciruica mi-o găté. // Seciruica mi-o gătea. /▪ Săceruica mi-o gătea.
Şi a făcut 12 secerele // Şi a făcut dousprezece secerele /▪ Şi o făcut dousprezece secerele
Cu mărunchiu de floricele // Cu mărunchiul de floricele /▪ Cu mărunchiol de floricele
Pentru fete tinerele
Şi neveste ochioşele. // Şi neveste ochioşăle.
Şi unele mai uricioase // Şi unele mai uricioasă /▪ Şi unele mai urâcioaşe,

BDD-A29180 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:33 UTC)

Pentru babele clănţoase, /▪ Pentru babele clănţoasă,
Care n-au hodină acasă.
Şi una cu mărunchiu de său
Cu care am să săcer chiar eu. // Cu care am să secer chiar şi eu.
– Şi pe dealuri, şi pe văi
Daţi gură, flăcăi! /▪ Daţi gură, măi flăcăi!
– Hă-ă-ă-ă-ăi! Hăi, hăi!
Şi au strâns toţi finī şi vecinī, //▪ Şi am strâns toţi finii şi vecini
Şi vreo trei babe bătrâne,
Care ştiau rându la pâine. /▪ Care ştiau rândul la pâine.
Şi pe toţi i-au dus, //▪ Şi pe câmp i-am dus,
Şi pe toţi i-au pus //▪ Şi pe toţi i-am pus
În capu pământului, /▪ În capătu pământului,
În jeliştea vântului;
Dincotro vântu bătea – //▪ Dincotro vântul bătea –
Lor mai bine le sporea;
Când vântu înceta – /▪ Când vântul înceta –
Ei mai sta şi se hodinea.
Iar badea Vasile // Iar badea Vasâle
Vrăjmaşi mai secira: /▪ Vrăjmaş mai secirea:
El cu dreapta secira
Şi cu stânga snopi făcea
Şi în car mi-i arunca. /▪ Şi în car îi arunca.
Şi a încărcat 12 cară // Şi a încărcat dousprezece cară
Încărcate cu povară // Încărcate în povară /▪ Încărcate în pogară
Şi le-a răsturnat pe făţare, // Şi le-a dus pe făţare. /▪ Şi le-a dus la făţare.
La făţarea de aramă,
Unde ştie şi Domnu de seamă, // Unde ştia şi Domnu [/▪Domnul Sfânt] de samă,
Cu stâlpu de argint // Cu stâlpu de arjint /▪ Cu stâlpul de arjint
Unde ştie şi Domnu Sfânt. // Unde ştia şi Domnu Sfânt. /▪ Unde ştia şi Domnul Sfânt.
Şi mi-a scos
Nouă iepe suriepe
Ca de nouă ani sterpe.
Cu copitele – fărmau,
Cu cozile – felezuiau,
Cu nările – vânt trăgeau, //▪ Cu nările – vânt trăjeau,
Cu urechile – în saci puneau. //▪ Cu urechile – în car puneau.
Cu gura mi-i înţăpuşa /▪ Cu gura mi-i înţăpuşau
Ca pentru moară mi-i gătea. /▪ Ca pentru moară îi găteau.
– Mânaţi, flăcăi! [//▪ vers lipsă]
– Hă-ă-ă-ă-ăi! Hăi, hăi! [//▪ vers lipsă]
Şi au încărcat 12 cară // Şi-au încărcat dousprezece cară

BDD-A29180 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:33 UTC)

Încărcate cu povară /▪ Încărcate în povară
Şi au pornit spre *horţu* cel de moară. // Şi s-a pornit spre *horţu* [/▪ *horţul*] cel de moară.
Iar *horţu* cel de moară, /▪ Iar *horţul* cel de moară,
Când a văzut atâtea cară
Încărcate în povară, // Încărcate cu povară,
Au pus coada pe spinare //▪ A pus coada pe spinare
Şi au luat-o lunca la vale, // Şi a luat-o lunca la vale, /▪ Şi o luat lunca la vale,
Lunca mare – frunză n-are, //▪ Luncă mare – frunză n-are,
Lunca mică – frunza-i pică; // Lunca mică – frunza îi pică;
La şăsu curat, La frunză de căpuşână, //▪ La şesul curat, La frunză de căpuşună,
Să nu credeţi că vă spun eu [o] mititică minciună. //▪ Să nu crediţi că vă spun o mititică minciună.
– Mânaţi, flăcăi!
– Hă-ă-ă-ă-ă-ăi! Hăi, hăi!
Iar dintr-un deal crăpat
Iesă un drac de moşneag crăcănat, // Iesă un moşneag [/▪moşnejel] crăcănat,
Cu ochii sticliţi, //▪ Cu ochī sticliţi,
Cu liuleaua în dinţi.
Cu o liule de *slodun* – /▪ Cu o liulea de *slodun* –
Încăpé un kilogram de tutun. // Încăpé [/▪ Încăpea] câte un kilogram de tutun [/▪ tiutiun].
El de cruce suduié
Că liule nu a mai be. //▪ Că liule n-a mai be.
Şi-o ieşit cu un brâu de lână,
Cu un ciocan în mână
Şi cu un căuşăl de tărâcioară //▪ Şi un căuşel de tăricioară
De pe când era foamitea cei mare în ţară, //▪ De pe când era foametea cei mare în ţară,
Şi striga: – *Ptru-ptru-ptru*! şi *na-na-na*! // Şi o striga: – *Tru-tru-tru*! şi *na-na-na*! /▪ Şi o striga: – *Tru-tru*! şi *na-na*!
Vino, moară, de-i crăpa!
[vers lipsă] // Până ce o pus mâna pe ea. /▪ Pănă ce o pus mâna pe ea.
Şi mi-o amajit-o //▪ Şi mi-o amăjit-o
Cu tărâţă, cu cojâţă, // Cu cojâţă, cu tărâţă, /▪ Cu cojiţă, cu tărâţă,
Până ce-o băgat-o pe portiţă. /▪ Păn ce mi-o băgat-o pe portiţă.
Şi i-o trântit un ciocan în şăle – /▪ Şi i-o trântit un ciocan în şele –
O cârţâit din oţăle; /▪ O scârţiit din oţele;
Şi o luat-o de călcâie
Şi o aşăzat-o pe căpătâie; //▪ Şi mi-o aşezat-o pe căpătâie;

BDD-A29180 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:33 UTC)

Şi o stricat nouă ouă // Şi o strâcat nouă ouă
Şi o făcut moara nouă,
Şi o uns-o cu slănină //▪ Şi mi-o uns-o cu slănină
Şi mi-o dat-o pe făină;
Şi o împuşcat-o în gură
Ş-o prins făina să cure. //▪ Şi o prins făina să cure.
Clanţa-blanţa! păn joi dimineaţa // *Clanţa-blanţa*! până joi dimineaţa /▪ *Clanţa-blanţa*! pănă joi demineaţa
Cură făina în saci ca gheaţa.
– Mânaţi, flăcăi!
– Hă-ă-ă-ă-ă-ăi! Hăi, hăi!
Iar şi mândra proprietăreasă // Dar şi mândra proprietăreasă
Că auzea tocmai din casă
Cârţâitul roatelor, // Cârţiitu roatelor,
Chiotul flăcăilor. // Chiotu flăcăilor.
S-o dus în cămară
După o sâtă rară // Şi o găsât o sâtă rară de negară, /▪ Şi o găsit o sită rară de negară,
Şi o dat-o pe uşă afară –
Pânea ei nu-i de ocară: //▪ Că pânea ei nu-i de ocară:
Despre lună – bortă bună,
Despre stele – borticele,
Despre Ţara Ungurească –
Nici dracu să nu o cârpească. //▪ Nici naiba să n-o cârpească.
S-o dus a doua casă
După o sâtă deasă de mătasă, // Şi o găsât o sâtă deasă de mătasă, /▪ Şi o găsit o sită deasă de mătasă,
Să iasă pânea aleasă. /▪ Ca să iasă pânea aleasă.
Ş-o sâtit un sac şi-un tobâltoc // Şi o sâtit un sac şi un tobâltoc
Şi o făcut un colac mare, mare, /▪ Şi o făcut un colac mare şi frumos
Frumos ca faţa lui Hristos; /▪ Ca faţa lui Hristos;
Cu mere meruit,
Cu zahăr zăhăruit
Ca pentru noi plugari gătit.
[lipsa versului/ refrenului] //▪ – Mânaţi, flăcăi!
[lipsa versului/ refrenului] //▪ – Hă-ă-ă-ă-ă-ăi! Hăi, hăi!
L-a rupt în două,
Ne-a dat şi nouă;
Noi am rupt în trei, //▪ Noi l-am rupt în trii,
Am dat şi lui Andrii; //▪ Am dat şi lui Andei;
Am rupt în patru, //▪ L-am rupt în patru,
Am dat şi la cel de pe vatră. //▪ Am dat şi la acel de pe vatră;
Iar la cel de pe vatră nu-i era a mânca,

BDD-A29180 © 2019 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:33 UTC)

Numai cânii îi întărta,
Dez-de-dimineaţă cu bucăţica mi-i amăgea, //▪ Dez-de-dimineaţă cu bucăţica mi-i amăjea,
Cu prăjina mi-i atingea // Cu prăjina mi-i atinjea /▪ Cu prăjina îi atinjea
Şi din gură suduia,
Dumnezeu mi-l pedepsea. /▪ Şi Dumnezău mi-l pedepsea.
– Mânaţi, flăcăi!
– Hă-ă-ă-ă-ă-ăi! Hăi, hăi!
Iar mătuşī nici nu-i pasă // Iar mătuşii nici nu-i pasă
Că are o fată frumoasă.
Şăde în dosu hornului, /▪ Şede în dosul hornului,
Roade muchia cuptiorului, //▪ Roade muchia cuptorului,
Cu nişte mâni săponite
Ca nişte tânjăli pârlite. /▪ Ca nişte tănjeli pârlite.
Dinţii ca grebla, // Cu dinţī ca grebla, /▪ Cu dinţii ca grebla,
Ochii ca sfecla, // Ochī ca sfecla,
Ţâţăle în sân ca bostanī, // Ţâţâle în sân ca bostanii,
De tremura de frică şi ciobanī; /▪ Tremurau de frică şi ciobanii;
De-o ureche cam surdă,
Da varuită cu pudură. //▪ Dar varuită cu pudură.
– Nu o lăsaţi, măi! //▪ – N-o lăsaţi, măi!
– Hă-ă-ă-ă-ă-ăi! Hăi, hăi!
Iar de urat vom mai ura,
Ştiu bine că vi-i drag a asculta,
Dar nu suntem şi noi de pe ici-colea, // Dar nu suntem de pe ici-colea [/▪ de pe aici-colea],
Ci suntem de la Ciuca-Buca,
Unde se face mămăliga cât nuca
Şi o păzesc 12 cu măciuca,
Să nu apuce nici furnica. //▪ Ca să n-apuce nici furnica.
O apucat un biet gândac
Şi o luat un ciomag în cap.
Mai sunt *unia* de pe la Flămânzî, // Mai sunt unii de pe la Flămânzi, /▪ Mai sunt uni şi de pe la Flămânzi,
Unde se mănâncă păstram de mâng. // Unde se mănâncă păstram de mânz /▪ Unde se mănâncă păstram de mânzi.
Ş-avem unul cu sumanul rupt, // Şi avem unul cu sumanul rupt, /▪ Şi avem unul cu scumanu rupt,
S-o jurat că nu o mâncat de frupt. /▪ S-o jurat că n-o mâncat de frupt.
[vers lipsă] //▪ – Mânaţi, flăcăi!

BDD-A29180 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:33 UTC)

[vers lipsă] //▪ – Hă-ă-ă-ă-ă-ăi! Hăi, hăi!
Decât vom însera
Pe la casele Dumevoastră, // Pe la casele Dumevoastre, /▪ Pe la casele Dumneavoastră,
Este înalte, luminate,
Cu postav verde îmbrăcate,
Mai bine pe la bordeieşele noastre,
Cele lipite cu baligă de vacă
Şi încrestite cu găinaţi de vrabie.
Intrăm pe brânci, // Întrăm pe brânci,
Ieşim pe spete;
Şi ne julim spetele
Şi nu putem săruta fetele.
[vers lipsă] //▪ – Mânaţi, flăcăi!
[vers lipsă] //▪ – Hă-ă-ă-ă-ă-ăi! Hăi, hăi!
Mai bine daţi-ne câte o capicuţă,
Să ne cumpărăm câte o mântăluţă,
Că avem câte una proastă
Şi nici asta nu-i a noastră.
Daţi-ne câte un leuşor,
Să cumpărăm câte un boldişor, // Să ne cumpărăm câte un boldişor,
Să împungem boii la curişor /▪ Ca să împunjem boii la curişor
Să meargă mai răpigior. // Să meargă mai răpijior. /▪ Să meargă mai răpijor.
Că avem multe dealuri de suit,
Multe văi de cuborât. // Multe văi de scuborât. /▪ Multe văi de coborât.
Şi la capetele văilor // Şi la captele văilor /▪ La capătul văilor
Stau mamele zmeilor:
Cu gurile căscate,
Cu limbile înfocate
Să ne apuce pe noi de spate,
Să rămâie fetele în sat nesărutate.
La mulţi ani cu sănătate!
Şomâltoc de bosâioc[38] //▪ Şomâltoc de busuioc
Vă poftesc la toţi noroc, // Vă doresc la toţi noroc, /▪ Vă dorim la toţi noroc,
Şomâltoc de mintă creaţă
Vă doresc dulce viaţă, //▪ Vă dorim dulce viaţă,
Ani buni luminoşi,
Bine v-am găsit sănătoşi!
Aho! Aho! Aho!

BDD-A29180 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:33 UTC)

Comentarii la text

În creaţia populară orală străvechiul obicei agrar „Hăitura” sau „Pluguşorul” descrie în succesiunea sa, prin forme rudimentare foarte vechi, etapele facerii pâinii, păstrând stratificări ale unor epoci îndepărtate cu vechi sedimente culturale. Creat într-un mediu real, acesta conţine elemente arhaice de natură istorică, etnografică, lingvistică, literară etc.

Limba celor trei texte ale variantei *Pluguşorului* reprezintă graiurile centrale vorbite de românii moldoveni din Republica Moldova, graiuri ce fac parte din subdialectul moldovean al dialectului dacoromân al limbii române. Din punct de vedere lingvistic, textele *Pluguşorului* îşi aduc contribuţia la cercetarea limbii române vorbite în perioada vizată. Chiar dacă textele poartă amprenta şcolarizării persoanelor care le-au înregistrat în scris, ele sunt importante prin faptul că alături de formele literare au fost notate şi o serie de forme cu particularităţi de limbă caracteristice vorbirii locale.

Dintre trăsăturile dialectale caracteristice graiurilor centrale textele *Pluguşorului* atestă: tendinţa de închidere a vocalelor anterioare (aflată în strânsă legătură cu accentul), trecerea lui *e* medial neaccentuat la *i* (prin închidere spontană) (Tratat, p. 212; Udler, p. 64): *încălicat* (23, 78), *îngălbineá* (53), *săcirá* (72), *seciruica* (102); să nu *crediţi* (160), *foamitea* (174) ş.a.; dar şi deschiderea (asimilarea) vocalei anterioare *i* la *e*, proprie vorbirii populare (Udler, p. 66): *dumeta* (28), *marţele* (37), *mercurele* (38), *vinerele* (40), *dez-de-dimineaţă* (76) ş.a. După consoanele *s*, *z*; *ş*, *j*; *ţ*, *dz*, uneori după *r,* vocalele palatale *e, i* trec la corespondentele lor din seria centrală *ă, î* (id., p. 63, 65, 144): *însărat* (8), *săcira* (72), *săciruica* (102), *iesă* (164), *Dumnezău* (229), *ochioşăle* (106), *căuşăl* (173), *şăsu* (159), *aşăzat* (184), *şăde* (234), *tânjăli* (237), *oţăl* (96, 98)/ *oţăle* (182), *înţăpuşau* (147), *ţâţăle* (240), *strâcat* (185), *Vasâle* (16), *sâtă* (200, 208), *sâtit* (210), *găsât* (200, 218), *ţâganu* (99), *cojâţă* (179) ş.a.; precum şi *e* final după consoanele *s*, *ţ, r* (id., p. 85-86): *uricioasă* (107), *clănţoasă* (108), *mătasă* (208), *cojâţă* (179), *cără* sb. (131, 149, 153), *buzunără* (63) ca fonetisme arhaice; la fel şi diftongul *ea* apare monoftongat la *a* după consoanele *s*, *z*; *ş*, *j*; *ţ*, *dz* (id., p. 88, 145): *înroşá* (55), *sámă* (137).

În raport cu normele limbii literare în cuvintele *pânea* (48, 50, 69), *mâni* pl. (236), *cânii* pl. (225) mediala accentuată se menţine *â* etimologic – forme regionale apropiate de etimoanele lor din latină *panem*, *manum*, *canem*. În cuvintele menţionate nu avem notat diftongul *âi*, scrierea căruia apare frecvent în textele moldoveneşti anterioare anilor 1828-1830 (Udler, p. 145; Gheţie, 451). O altă trăsătură a graiurilor moldoveneşti notată în textele examinate este trecerea diftongului *eá* accentuat în poziţie finală la *é* (se monoftonghează) (Udler, p. 89): *ciocăné* (101), *găté* (102), *încăpé* (168), *suduié* (169), *bé*, *liulé* (170). Reducerea diftongului *eá* la *é* este bine atestată în documentele din sec. al XVI-lea [id., p. 90]. Mai rar au fost notate trecerea lui *o* neaccentuat la *u* (id., p. 81): *cuborât* (283); a diftongării lui *u* în *iu: liuleaua* (166), *liulé* (167), *tiutiun* (168); închiderea lui *e* final neaccentuat la *i* (id., p. 90)*: Ilii* (99); palatalizarea consoanei finale: *grajdi* (21), *buzunari* (63).

BDD-A29180 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:33 UTC)

Cu referire la consonantism sunt de remarcat: trecerea africatei *ğ* la fricativa *j* prin pierderea elementului oclusiv: *trăjeau* (143), *moşnejel* (164), *mi-i amăjea* (226)/ *amăjit* (178), *îi atinjea* (227), *să împunjem* (280). Fenomenul este specific graiului din Moldova. În cazul *răpijior* : *răpigior* (281) avem alternanţă *d* : *j* + *i* semison (*repede*: *repijior*) după locul şi modul de articulare. Varianta *repigior,* cu grafia ğ, este veche şi generală în Ţara Moldovei, însă există şi forme cu grafia *j* (*ajutoriu* : *ağiutoriu* ş.a.) (Gheţie, p. 312, 388 ş.a.).

Pentru accidentele fonetice generale întâlnite în textele *Pluguşorului* vom aduce exemple de asimilare: *poronceşti* (29), *încunjurat*/ *înconjorat* (58), *uricioase* (107); *tobâltoc* (210), *gălbănaşi* s.m. (87), *trii* (220), *Andrii* (221); sincopă: *dousprezece* (103, 131), *fărmáu* (141), *întărtá* (225), *captele* (*văilor*) (284); apocopă: *păn* (180), *păstram* (256); metateză: *hodineá* (125); protoză: *scârţiit* (182), *scuborât* (283); epenteză: *căpuşână*/ *căpuşună* (159), *pudură* (243); epiteză: *subt* (49, 51) ş.a.

Sunt de remarcat şi unele trăsături morfologice specifice graiului vorbit în partea locului. Textele înregistrează formarea pluralului cu dezinenţa *-ø* la substantivele masculine terminate în consoana *-ş*: *juncănaş* (86), *gălbănaş* (87), în urma cărora s-a ajuns la pierderea diferenţierii dintre formele de singular şi cele de plural ale numelor (Udler, p. 219), la neutralizarea de număr (Melnic, p. 31; Tratat, p. 218). Cât priveşte formarea pluralului substantivului feminin *roată*, terminat în *-ă*, în texte acesta îşi menţine pluralul în *-e* : *roatelor* (197).

Un caz aparte prezintă forma de singular *mâng* (256) atestată pentru *mânz*: *mânji* pl. (ce alternează ca şi: *viteaz*: *viteji*, *grumaz*: *grumaji*). Forma *mâng* este o refacere, prin analogie, a singularului de la forma de plural *mânji*, însă refăcută potrivit alternanţei din limba vorbită *g*: *j*: *beteag*: *beteji* pentru *betegi*; *nătâng*: *nătânji*, pentru *nătângi*; exemple similare: *pribeag, moşneag*, *covrig*, *fag*, *posmag*, *harag*, *hădărag*, *drag*, *paing*, *carâng* ş.a.

Cu referire la cazurile gramaticale ar fi de remarcat menţinerea vocativului masculin etimologic în *-e* (sau analogic): *bărbate* (70), *căpitane* (84), *bade* (87), *jidane* (90), *jupâne* (90): – Taci, *bărbate înspăimântate,* (70); precum şi vocativul identic cu nominativul: (Vino,) *moară,* (176), *flăcăi* în formula-apelativ *Mânaţi, flăcăi*!

În textele examinate sunt frecvente cazuri de omitere a articolului hotărât *-l* m. sg.: *plugū* (9), *sfântū* (10, 20), *căpitanū* (16), *mărū* (31), *Domnū* (44, 135, 137), *grâū* (72), *oraşū* (80), *medineanū* (99), *ţâganū* (99), *ciocanū* (100, 101), *mărunchiū* (104), *rândū* (117), *capū* (120), *vântū* (122, 124), *stâlpū* (136), *horţū* (151, 152), *şăsū* (159), *dosū* (234), *scumanū* (257) ş.a.; precum şi de omitere a articolului hotărât *-ĭ* (m., pl., nom.-ac. şi f., sg., gen.-dat.): *jidanī* (83), *ochī* (165, 239), *dinţī* (238), *bostanī* (240), *mătuşī* (232) funcţia cărora este preluată de vocala precedentă (Udler, p. 215).

Şi unele referinţe la pronumele personale de politeţe. La fel ca în limba literară, în textele *Pluguşorului* termenii de politeţe sunt folosiţi în locul numelui în vorbirea cu persoanele sau despre persoanele cărora li se cuvine exprimarea respectului. Pentru forma plină pers. a 2-a sg. *dumneata* (alcătuită prin contopirea substantivului *domnia*

BDD-A29180 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:33 UTC)

cu adjectivul posesiv *ta*; gen.-dat. *dumitale*) au fost înregistrate variantele *dumita* şi *dumeta* (28). Iar pentru pluralul *dumneavoastră* (11, 13, 262) au fost notate variantele *dumevoastră* (11, 13, 262) şi *dumevoastre* (262), care, potrivit contextului, pot avea atât înţeles de plural, cât şi de singular.

La fel ca în alte texte folclorice, în textele *Pluguşorului* este bine atestat dativul etic: *mi-l întreba* (83), seciruica *mi-o gătea* (102), *mi-i arunca* (130), *mi-a scos* (138), *mi-i înţăpuşa(u)* (145), *mi-i gătea* (146), *mi-i amăgea* (227), *mi-l pedepsea* (229) – forme neaccentuate de dativ ale pronumelui personal (pers. I sg.) care, în cazul nostru, arată că urătorul-hăitor participă la acţiunile descrise şi este interesat în realizarea lor.

Privitor la gradele de comparaţie ar fi de remarcat redarea gradului superlativ prin folosirea procedeului repetării adjectivului: Şi-o făcut un colac *mare*, *mare* (211); precum şi a superlativului absolut format cu locuţiunea adverbială *vrăjmaş mai*: Iar badea Vasile *Vrăjmaş mai* secira (126-127).

Referitor la verb ar fi de menţionat că textele *Pluguşorului* înregistrează forma învechită şi regională *a cúre* (din lat. *currere*) a verbului *a curge* (refăcută după *a merge*): *Cură* în saci făina ca gheaţa (192); Ş-o prins făina *să cure* (190). Ar fi de observat notarea uzului în paralel a verbelor *a vrea* şi *a voi* cu funcţie predicativă: Ce *voieşti*, ce poronceşti, // Ce *vroieşti*, ce porunceşti, /▪ Ce *vroieşti*, ce poronceşti (29).

Formele verbale de imperfect atestă neutralizarea opoziţiei de număr prin utilizarea aceleiaşi forme la pers. a 3-a pl. ca la sg. sau omonimia între persoana a 3-a sg. şi pl.: se *hodinea* (125); (sacii) *mi-i gătea* (146), *tremura* (241); iar imperfectul verbului *a sta* este notat cu forma etimologică *sta* la pers. 3 sg. şi pl.: *Ei mai sta şi se hodinea* (125).

La perfectul compus formele verbului auxiliar *a avea* la pers. 3 sg. şi pl. apar, de cele mai multe ori, cu forma *o* monoftongată din forma veche *au* (*au* > *o*): *o înserat* (8), *o alergat* (21), *s-o sculat* (17, 76), *s-o spălat* (18), *s-o închinat* (19), *s-o rugat* (20), *o înşelat* (22), *o încălicat* (23), *s-o înspăimântat* (26), *o strigat* (27), *o cuvântat* (75), *o pus* (177), *s-o dus* (207), *o găsât* (208), *o sâtit* (210), *o apucat* (253), *o luat* (254), *s-o jurat* (258) ş.a.; mai rar apare notată forma veche a auxiliarului *au* (pers. a 3-a sg.): *au pus* (155), *au luat-o* (156).

Cât priveşte timpul viitor, în textele *Pluguşorului* se atestă ambele forme ale viitorului I. La viitorul I forma I, ca în celelalte graiuri moldoveneşti, formele verbului auxiliar *a voí* apar notate trunchiat, fără *v-* iniţial (forme relativ recente). Astfel, la persoana a 2-a sg. a fost notată forma *îi* (*i*): *de-i crăpa* (176), la persoana a 3-a sg. verbul auxiliar are forma *a*: *nu a mai be* (170), la pers. I pl. forma *ᵘom*: pe dumevoastră *v-om ura* (13); *v-om mai ura* (246). Cât priveşte forma II a viitorului I, la persoana a 3-a sg. forma auxiliarului *a avea* apare cu varianta *ar* (cf.: *ari, arᵘ*, *a*): *ar să chiaie* alături de forma literară *are să chiaie* (69).

Dintre prepoziţii ar fi de remarcat pe cele ce apar cu variante atestate şi în textele vechi. Prepoziţia *până* apare notată cu variantele *păn* şi *pănă* (177, 180, 191): *Pănă* ce-o pus mâna pe ea (177); Clanţa-blanţa! *pănă* joi demineaţa (191); *Păn* ce mi-o băgat-o pe portiţă (180); Clanţa-blanţa! *păn* joi dimineaţa (191).

BDD-A29180 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:33 UTC)

La fel şi prepoziţia *sub* apare în textul din 1952 al *Pluguşorului* cu varianta populară *supt*: Când se uită pe *supt* soare – (49); Când se uită pe *supt* lună – (51). *P*repoziţia compusă *despre* (203-205) (formată din prepoziţiile simple *de* şi *spre*) este notată cu sensul „din partea de (la), dinspre, spre, înspre, către" (DEX, p. 289): *Despre lună – bortă bună*, *Despre stele – borticele*, *Despre Ţara Ungurească…* (203-205).

În cele ce urmează, ne vom opri asupra unor unităţi lexicale ce necesită o examinare mai largă în contextul *Pluguşorului*.

Vers. 16: ***Căpitanu** Vasâle cel bogat //▪ **Badea** Vasâle cel bogat*

În *Pluguşor* cuvântul *căpitan* s.m. (16, 28) este un neologism. Împrumutul s-a făcut în Evul Mediu din italianul *capitano*. Prima atestare o avem într-un document din 1563. În româna veche acesta desemna căpetenia cu atribuţii militare şi administrative în vechea organizare a ţărilor române (Chivu, p. 132). În textele *Pluguşorului* cuvântul *căpitan* desemnează pe mai marele peste comunitate şi înlocuieşte pe *bade* şi *jupân*.

În limba română *bade* (16, 48...) denumeşte pe fratele cel mai mare dintr-o familie. Din câte se ştie, vechea comunitate sătească reprezenta familia mare legată prin rudenie patriliniară. După tatăl cel mai în vârstă/ bătrân, pe care se ţinea neamul, aceasta îl avea în frunte pe fiul şi fratele cel mai în vârstă apt de a organiza comunitatea – pe *badea:* „precum într-o familie există un singur *tată*, o singură *mamă*, aşa există numai un singur *bade*" (Scurtu, p. 194), accepţie cu care el apare în *Pluguşor*. Determinativul *cel bogat* apare cu semantica sa arhaică – cel care deţinea/administra pâinea în grâu, păstra grâul pentru însămânţare, împărţea grâul pentru pâine, adică pentru hrană familiilor mici. Or, pâinea era cea mai mare avere pe care o deţineau, ea le asigura existenţa.

Vers. 22, 77: *Un cal negru o **înşelat** // Un cal negru o **înşălat***.

A înşela „a pune şaua pe un animal de călărie, *a înşeua*" este moştenit din lat. **insellare* (*in* + *sella* „scaun" > „şa") (DEX, p. 537; SDE, p. 514). Literare sunt formele *înşela* şi *înşeua*, iar *înşăla* este varianta cu rostire dură. La originea sa *şaua* are obiectul *sella equestris* – scaun montat pe spatele unui cal pentru a fi încălecat. Grecii şi romanii sau călăreau fără şa, sau pe o povară simplă ori pe o pernă. Şaua propriu-zisă a fost inventată pe la mijlocul secolului al IV-lea. Prima menţiune o avem într-un ordin din a. 385, prin care se interzicea celor ce se serveau de caii de poştă să folosească şei mai grele de 60 de pfunzi (Rich, p. 574-576). Sensul „şa" al lat. *sella* trebuie considerat ca aparţinând latinităţii târzii. Prin urmare, la romanicii din nordul Dunării obiectul şi cuvântul prin care acesta a fost desemnat au pătruns după părăsirea Daciei de către administraţia şi armatele imperiale.

Vers. 26: *Iar flăcăii s-o **înspăimântat** /▪ Iar flăcăī **înspăimântaţi***

Vers. 70: *– Taci, bărbate **î[n]spăimântate**, //▪ – Taci, bărbate **înspăimântate***

În texte *înspăimântat* (26, 70) are sens învechit (prin specializare) desemnând starea în urma unei ştiri (neaşteptate) care produce îngrijorare, nelinişte, panică. Luaţi prin surprindere, flăcăii devin neliniştiţi, agitaţi, alarmaţi, Respectiv, sunt înspăimântaţi.

BDD-A29180 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:33 UTC)

Vers. 58: *De trei ori l-a* ***încunjurat***, // *De trii ori l-o încunjurat*, /▪ *De trei ori l-a* ***înconjorat***

Versul din *Pluguşor* atestă forma etimologică *a încunjura* (în *-ur*, *-uri* etc. răspândită în Moldova, Transilvania, Banat) şi forma analogică *a înconjora* (în *-or*, *-ori* etc. răspândită în Muntenia, Dobrogea) apărută prin asimilare la distanţă (*u* : *u* > *u* : *o* > *o* : *o*): în-*cunjura* > în-*cunjora* > în-*conjora* (Gheţie, p. 597-598).

Vers. 67: ***A buhnit*** *căciula pe masă*…

Bufni „a izbi cu putere producând un zgomot înfundat” – verb de origine onomatopeică format de la interj. *buf* (var. *buh, bum*) „cuvânt care imită zgomotul produs de căderea unui obiect, de o lovitură sau de o explozie” (DEX, p. 116). În versul citat, eroul mitic alarmat *a buhnit* căciula pe masă, adică, scoasă de pe cap, căciula a fost trântită cu putere pe masă producând zgomot. *Pluguşorul* înregistrează varianta *a buhni* apărută în urma acomodării sunetului *f* aflat sub influenţa lui *u* anterior din imediata proximitate: *fn* > *hn* : *bufni* > *buhni* (cf. *bufniţă* : *buhniţă* ş.a.) (Udler, p. 124).

Vers. 69: *Pâinea noastră* ***are să cheaie***!

Folosit cu referire la vegetaţie, verbul *a pieri* (moştenit din lat. *perire*) are semnificaţiile „a se ofili, a se usca”, „a face să dispară” (DEX, p. 792). În text avem varianta cu palatalizarea labialei surde *p* sub influenţa iodului următor ca element al diftongului *ie*, formă la care s-a ajuns prin fazele: *pieri* > *pk'eri* > *k'eri*. Forma verbală din text *are să chiaie* (viitor I forma a 2-a) apare cu dispariţia lui *r* intervocalic din temă prin disimilare (cf.: *are să saie*, ş.a.) (Udler, p. 107).

Vers. 75: *El nimic nu o* ***cuvântat***.

A cuvânta vb. cu semnificaţia „a vorbi, a grăi, a zice” în public. Este derivat de la substantivul *cuvânt* (< lat. *conventum* s.n. „învoială, înţelegere, convenţie”, legat de *conventus* s.m. „adunare”) (SDE, p.214). Pentru evoluţia cuvântului românesc cf. sensul special „sesiune juridică în provincie, pe care o prezida guvernatorul şi la care erau ascultate şi judecate pricinile, conflictele; a face dreptate” (cf.: *conventum agere* „a asculta şi a judeca pricinile, a face dreptate”) (DLt-R, p. 176). Etimologic, acesta ar însemna a vorbi în faţa poporului, a mulţimii (la români, la judecăţile publice → *dreptul valah*). Aflat în fruntea comunităţii săteşti, eroul mitic, badea Vasile, a luat o hotărâre în privinţa grâului ce făcea faţă secerei, însă *nimic nu a cuvântat*, adică nimic nu a spus *comunităţii*.

Vers. 93: *Nu vreu* ***schijă*** *de ceaun*.

Schijă sb. „aliaj de fier, carbon şi alte elemente (siliciu, fosfor, sulf etc.) de culoare albă, cenuşie lipsit de plasticitate; fontă, tuci” (DELM. II, p. 413). Fiind fărâmicioasă, nu poate fi folosită la confecţionarea uneltelor prin batere. Este un împrumut din polonă: *spiź* „bronz”, *spiże* „tunuri de bronz; clopote de bronz” (ucr. *спиж*, *сніж* „bronz”, „aramă; metal pentru clopote”) (SDE, p. 382). Ar fi de remarcat forma palatalizată a cuvântului din română.

Vers. 101: *Şi s-a dus La Ilii* ***medineanu*** [/ *La Anton ţiganu*] *Care bate bine cu ciocanul –*

BDD-A29180 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:33 UTC)

Din context se vede că prin *medinean* se are în vedere meşterul care prelucrează metalul pentru unelte (seceri). Cu certitudine, *medinean* este numele ocupaţiei, a meşterului care prelucrează metalele. Însă cuvântul dat nu poate fi pus în legătură cu prelucrarea fierului, ci a aramei/ bronzului. Astăzi, în mediul nostru cultural şi istoric, acesta poate fi pus în legătură cu denumirea din slava veche мѣдь´ a aramei, precum şi cu derivatele мѣдьнъ „de aramă", мѣдѣница „lighean". Însă v.isl. *smiðr* „meşteşugar, fierar", got. *aiza-smiþa* „meşteşugar care prelucrează metalele", v.g.s. *smid* „fierar", *smîda* „metal", irl. *mēin*(n) „rocă metaliferă sau nemetaliferă, minereu; metal" ş.a. (Vasmer, II, p. 591) sunt fapte de limbă care confirmă sensul iniţial al cuvântului ca meşter ce prelucrează arama şi că el a avut o circulaţie însemnată în spaţiul nostru din timpurile străvechi. Întrucât omul a cunoscut metalul dat şi a învăţat să-l prelucreze cu mult până la descoperirea fierului. Atunci când a apărut fierul, acesta a fost l ucrat de aceiaşi meşteri specializaţi în prelucrarea aramei. Astfel, *Ilii medineanu* din *Pluguşorul* nostru este meşteşugarul care prelucra metalele, făurea seceri şi alte unelte din metal.

Vers. 106, 112: *Cu* ***mărunchiu*** *de floricele* // *Şi una cu* ***mărunchiu*** *de său …*

Mănunchi s.n. „parte a unui obiect de care se apucă sau se ţine cu mâna pentru a fi mânuite, aplicate, purtate; mâner (la unelte, arme, obiecte)" e moştenit din lat. *manuculus* „mănunchi" (DEX, p. 608). Prin determinativul *de floricele*, se face sesizabilă relaţia cu semnificaţia din care a derivat „cantitate de plante cu tulpina subţire care poate fi apucată dintr-o dată cu mâna". Or, în timpurile vechi mânerele, toartele la unele obiecte erau făcute şi din *mărunchiuri* de plante cu tulpina fibroasă şi lungă, răsucite pentru a le mări trăinicia. Varianta din text *mărunchiul* este formă rotacizată, cu trecerea lui *n* intervocalic în *r* prin disimilare la distanţă şi epenteza celui de-al doilea *n*.

Vers. 115: ***Daţi gură****, flăcăi!*

În versul dat loc. verb. *a da gură* (despre oameni) are sensul de „a striga, a face gălăgie" (cf. loc. verb. *face-ţi gură* „(pop. şi fam.) glas, grai, voce"; „(pop.) gălăgie, huiet, larmă, vuiet, zarvă, zgomot, vorbă, zisă") (DEX, p. 439). Or, acestea erau rituale, iar rostul lor era de a alunga duhurile rele şi a purifica spaţiul destinat aratului. În contextul dat verbul *a da* înseamnă „a produce, a crea"; iar prin *gură* se are în vedere organul emiterii de sunete articulate. Aici, ca emiţător de sunete, *gură* are înţelesul de „glas, grai, gălăgie, strigăt, ţipăt". Astfel, versul *Daţi gură, flăcăi!* ar însemna „strigaţi, flăcăi, spre a curăţi locul de necurat". Însă în îmb. *uraţi, flăcăi* (*a ura* < lat. *oro*, *-are* „a cere, a se ruga pentru cineva"; arom. *or* vb. „a ruga") este sesizabil sensul etimologic „a ruga (divinitatea) pentru cineva" (SDE, p. 448). În străvechiul cult agrar acestea ar fi fost două rituri deosebite, pe care tradiţia populară le-a contopit în obiceiul *Pluguşorului*. De aici se trag şi denumirile lui de *hăitură* şi *urătură*.

În acest context cf. loc. verb.: *a da glas* „a striga", *a face gură* „a striga, a face gălăgie", *a da gura la câini* „a striga la câini să nu mai latre" ş.a. (DEX, p. 438-439).

BDD-A29180 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:33 UTC)

Vers. 122: *În **capul** pământului*, /▪ În capătu pământului,

Cap s.n. „partea de dinainte; început, frunte” şi *capăt* s.n. „partea externă cu care începe sau sfârşeşte ceva, margine, limită” (în acest sens cf. expr. *la capătul lumii/ pământului* „foarte departe”) (DEX, p. 133-134) sunt legate prin relaţii de enantiosemie (început – sfârşit). În textele variantei date a *Pluguşorului* aceste cuvinte sunt sinonime parţiale. Or, autorul anonim se referă la partea unde începe pământul cu roadele de grâu, care urmau să fie secerate. Dacă, nu cumva, se are în vedere „partea superioară, vârf; capăt” de sus, cel mai înalt, *mai curat*, mai aproape de zeitatea protectoare. Cf. versurile: „În *jeliştea vântului În capătul pământului*”, dar şi: *Şî li-o pus din capătu pământului, Di jâvorniţa vîntului, Sî facî dos pământului.* (Folclor, I, p. 255), (?) adică, în extremitatea unui spaţiu integru; pe locul cel mai înalt cu cea mai largă deschidere – sus, la sfârşitul, marginea lumii, a spaţiului cultural cunoscut. La fel ca extremitate a unui spaţiu, cuvântul *capăt* apare în vers. *Şi la capetele văilor Stau mamele zmeilor* (284-285) marcând hotarul, sfârşitului spaţiului uman, însă aici mărginit şi păzit de forţele malefice.

Vers. 123: În ***jeliştea** vântului;*

În îmb. *în jeliştea vântului* „în bătaia vântului” prezintă interes cuvântul regional şi arhaic *vieliște* s.f. „loc deschis, expus vântului; suflare, bătaie (puternică)” (DLR, XVIII, p. 1494]) notat prin varianta *jelişte* cu rostirea moale a prepalatalei *j*. (În plan semantic cf.: în gura bătrânilor, când bat vântoaicele: „măi, ce jăliște mare”, „jăliștea asta ne dă jos de pe picioare” ş.a.; însă iarna, pe viscol mare, se zice *vâ**jăli**e*, ***jâvor**niță* (viforniță) [? *vijelie* + *-işte* a dat *vijelişte,* apoi, prin aferează, s-a ajuns la forma *jelişte*]). Cu fonetismul dat (*jelişte*, *gelişte*) cuvântul este cunoscut în Moldova, în restul spaţiului de limbă română apar formele *velişte* sau *vielişte* (< v.sl. **vĭelişte* sb., cf. vb. *vĭeĭati* „a sufla”), precum şi: *iélişte*, *hilişte*, *jilişte*, *silişte (sălişte)*, ca dialectisme fonetice (ibidem; Scriban, p. 1405).

Vers. 133-135 : *Şi le-a răsturnat pe **făţare**, La **făţarea** de aramă*, Unde ştie şi Domnu de seamă / ▪ Unde ştia şi Domnul Sfânt de samă

Făţare s.f. „loc special amenajat pentru treierat; arie”, „locul unde se treieră cerealele” (probabil, din îmb. *faţa ariei*) (DELM, II, p. 695; SDE, p. 466). Ca hrană fundamentală grâului i se atribuie origine divină, de aceea *făţarea de aramă* şi *stâlpul de argint* (138) sunt elemente înzestrate cu sacralitate în cultul agricol prin funcţia lor şi prin materia din care sunt făurite. Or, arama, metal dur, a avut să joace un rol foarte important în culturile agrare prin uneltele agricole folosite la creşterea pâinii. Pe de altă parte, culoarea boabelor de grâu copt, asemuită cu culoarea aramei, a putut motiva îmb. *făţarea de aramă*, adică făţarea plină cu boabele arămii pregătite pentru treierat. Dotarea cu sacralitate a obiectelor amintite este dublată de buna cunoaştere de către divinitate a locului unde, într-un spaţiu purificat, boabele de grâu se separă de spice.

Vers. 138-140: *Şi mi-a scos Nouă iepe **suriepe** Ca de nouă ani sterpe*.

Suriepe adj. (şi: *surepe*, *sirepe*), arhaism lexical, în textul nostru are semnificaţia „(despre iapă) iute, repede; puternică” (DD, IV, p. 111). Cuvântul trebuie pus în relaţie cu v.sl. сверѣпъ „ἀγριος (de câmp, sălbatic)”, v.rus. сверѣпъ „sălbatic, necultivat”,

BDD-A29180 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:33 UTC)

rus. *свирéпый*, dial. *сурéпый*, bg. *свирéп*, sloven. *sverêp*, *-épa* „feroce, furios, cumplit", *sveřep(ec)* „buruiană de câmp (sălbatică)"; „armăsar de prăsilă", slovac. *sverepý*, polon. *świerzepa* „iapă", de unde v.prus. *sweriapis* „cal pentru alergări" (Vasmer, III, p. 580). La români, împrumutul s-a făcut din polon. *świerzepa* „iapă". În viaţa ţăranului, el şi-a îngustat sensul căpătând specializarea de cai sau iepe antrenate în munci agricole grele. Deci ar desemna animale puternice, pline de forţe. Respectiv, este vorba despre iepele jugănite/ castrate cu scopul de a le păstra forţele fizice. Pentru acest sens, aducem versurile corespunzătoare din varianta hăiturii „In séra de Sân-Vasíiu" înregistrată la mănăstirea Căpriana de către Polihronie Sârcu (slavist, originar din Străşeni) de la informatorul Pavel Panuş: *Şi s-a dus badea acasă*, *Ş-a ales jugani jugăniţi Di chişioari potcogiţi*" („Familia", p. 619). Tot aici cf. versurile corespunzătoare din hăitura culeasă în s. Coşniţa, Dubăsari: *Da bădiţa Vasile A mai scos nouă iepe sterpe Şi de par le lega Şi pe făţare le mâna. Iepele cu picioarele treerau, Da cu nările vânturau Şi grâul curat eşea*... (Poezie, p. 337).

Vers. 142: *Cu copitele – fărmau, Cu cozile – **felezuiau***,

Felezui vb., regionalism, „a curăţa cerealele de pleavă şi de goz" (DD, V, p. 40); „a curăţa de gunoaie cu felezeul grâul vânturat"; „a curăţa locul de rămăşiţele grâului vânturat cu felezeul"; „(despre cai) a agita coada" (DLR, VI, p. 91; Şăineanu, p. 304); „a mătura cu felezău; (despre cai) a agita coada" (L. Şăineanu, 1929); A. Scriban îl prezintă ca element nordic „a mătura aria sau altă suprafaţă mare" (Scriban, 1939). Cuvântul este un împrumut din ungară (mag. *felezni*). În unele texte în loc de *felezui* avem *mătura*: *Cu picioarele treierau… Cu coada măturau…* (Poezie, p. 339).

Vers. 145: *Cu gura mi-i **înţăpuşau** Ca pentru moară mi-i găteau*.

Înţepuşa vb. (format din prep. *în* şi sb. *ţepuşă*) „a împunge cu ţepuşa", în versul citat „a împunge gura unui sac cu ţepuşa pentru a putea fi legat", „a lega sacul" (MDA p. 1263); regional, *înţăpoşau* (despre ţepuşă) „pun ţepuşa la gura sacului (ca să-l strâng)" (DLR, VI, P.701). În versul *Cu gura* [sacii] *mi-i înţăpuşau* înseamnă „(despre animale) făceau găuri cu dinţii" (DD, V, p. 266). În textul *Pluguşorului* avem varianta cu rostire dură *înţăpuşa*, proprie subdialectului moldovean al dacoromânei.

Vers. 151-152: *Şi au pornit spre **horţu** cel de moară*. / ▪ *Şi s-a pornit spre **horţul** cel de moară. Iar **horţu** cel de moară, /* ▪ *Iar **horţul** cel de moară,*

Cuvântul *horţ* s.m. din îmbinarea *horţu cel de moară* este un regionalism din Moldova. Dicţionarele nu-l înregistrează, însă prezintă derivatele lui: *a horţi* vb. „a muta ceva din loc în loc, fără a-i schimba poziţia" (DLR, VI, p. 407); „a zgâlţâi ceva fără a-i schimba poziţia" (MDA, I, p. 1087); *horţire* sb. „schimbare bruscă de direcţie", *horţiş* adj., adv. explicat prin „pieziş, curmeziş, de-a curmezişul" (DLR, VI, p. 407). Acelaşi dicţionar mai aduce pe *hoarţă* s.f. „car vechi stricat".

Însuşi informatorul Ion Pereu (Pârâu) la întrebarea noastră, cum înţelege cuvântul *horţ* din îmbinarea *horţul cel de moară,* ne-a răspuns:

– De-o vorbî, horţu şel di moarî… moara adicî s-o luşuiet, s-o lunicat, s-o clintit, *s-o hârţoşăt*, aşa cum ţ-o fujit chişioru pi loc.

BDD-A29180 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:33 UTC)

– Moara ce-a făcut?

– *S-o horţuit*, ca sania pe gheaţă când te poartă dintr-o parte în alta, de-a curu-n cap, îmblî pi gheaţî pi loc, sî cârneşti, sî întoarşi, nu sî nişcî drept înainti, da îmblî di colo-colo şiuşindu-sî pi loc.

E de observat că în explicaţiile sale informatorul aduce derivatele verbale *a (se) hârţoşa* şi *a (se) horţui*, la fel neînregistrate în dicţionare.

Uzul cuvântului *horţ,* precum şi explicaţiile privind forma lui internă, trebuie puse în legătură cu construcţia de altă dată a morilor. Pe timpuri morile erau aşezate pe pietre. Nefiind fixate temeinic (pe o temelie imobílă), la fiecare măcinare moara (în funcţionare) mişca pietrele pe care era aşezată, le clintea din loc, „îmbla". Dacă moara nu era „dată la loc", făina nu se măcina bine. De aceea, înainte de fiecare măcinat, moara trebuia „îndreptată, ferecată", reaşezată la locul ei, „dată pe făină". În acest sens cf. versurile din alte texte ale *Pluguşorului*: „Moara-n frâu de o legat", „Ş-o dat c-un ciocan cioc-boc, Ş-o pus chetrili la loc", „Şi a făcut cioc-boc Şi a dat moara la loc" ş.a. – în felul acesta moara era „îndreptată pe făină". La baza semnificaţiei cuvântului *horţ* se află ideia de mişcare bruscă, haotică, nedirijată, neorientată, însă pe loc, fără a se deplasa în spaţiu.

Atestarea cuvântului *horţ* în textele *Pluguşorului din Străşănii anului 1938* este deosebit de importantă, întrucât în mai multe texte asemănătoare, care prezintă tabloul sosirii la moară a carelor „încărcate cu povară", în loc de *horţ* apare cuvântul *hoaţă* (*hoaţa cea de moară*), neadecvat contextului, însă apropiat prin formă. Faptul ne permite să presupunem că odată cu fixarea mai sigură a morilor, cuvântul tot mai puţin este folosit în raport cu morile, iar vorbitorii în timp ai limbii nu-l mai cunosc. Astfel, ca reproducători ai textelor vechi, hăitorii de la o generaţie la alta, necunoscându-i sensul, l-au înlocuit cu un cuvânt cu structură apropiată şi cu înţeles clar, însă neadecvat mitului pâinii.

Vers. 159: La şăsu curat, *La frunză de* ***căpuşână****,* //▪ *La frunză de* ***căpuşună****,*

Căpşună sb. este un derivat format din *căpuşă* „(înv.) căpşună" şi suf. *-un-ă*. În texte avem varianta *căpuşună* – forma etimologică a cuvântului, de la care a apărut, prin asimilare vocalică, varianta veche *căpuşână* (*ú* > *â* : vocala închisă labiala posterioară *u* se transformă în vocala închisă nelabială posterioară *â* sub influenţa vocalei posterioare nelabiale şi semideschisă *ă*). Varianta c*ăpşână,* cu sincopa lui *u* neaccentuat, a fost notată cu pluralul *căpşâni* în textul folcloric cules în s. Corcmaz: „Du-ti, fatî, hăi, şî-ni adî căpşâni, cî tari ni-i a mânca di căpşâni" (DD, II, p. 303). Forma literară a apărut prin sincoparea vocalei neaccentuate *u* din silaba a doua a cuvântului.

Versul 168: *Cu o liule de* ***slodun***

Slădun s.m. cuvânt din limba populară prin care sunt denumite mai multe specii de stejar. În text avem varianta *slodun* explicată de informatorul Ion Pârău prin „stejar" şi „lemn de stejar". Deci, în graiurile centrale ale limbii române vorbite la est de Prut, *slodun* apare ca nume generic al arborilor din acest gen. Având lemnul rezistent şi dur, slodunul era folosit la confecţionarea unor obiectelor înlocuind materii rezistente de altă natură, fapt confirmat de îmbinarea de cuvinte *liule de slodun,* adică lulea de bună calitate, rezistentă la fumegarea tutunului.

BDD-A29180 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:33 UTC)

Vers. 177: *Şi cu un **căuşăl de tărâcioară** /▪ Şi un căuşel de tăricioară*

În texte avem notată forma *tărâcioară* (173), diminutiv al lui *tărâţă* s.f., „înveliş al boabelor/ grăunţelor de grâu, de porumb etc. zdrobit prin măcinare şi separat de făină la cernut” (DEX, p. 1075). Întrucât cuvântul *tărâţă* denumeşte materie care nu poate fi numărată, ci numai cântărită sau măsurată, substantivul dat are forma de singular. În textul nostru cantitatea de materie *tărâcioară* este egală cu (capacitatea) obiectul(ui) recipient în care aceasta a fost turnată – un *căuşel* s.n., diminutiv al lui *căuş* „vas de lemn în formă de cupă sau lingură mare, cu mâner sau coadă, confecţionat de obicei din lemn (cu care se iau apă, vin, grâu, făină etc.) şi conţinutul unui asemenea vas”, „cantitatea care încape în asemenea vas” (DEX, p. 153). Ambele substantive din îmbinarea *căuşăl de tărâcioară* au forme diminutivale, prin care este exprimată afecţiunea, atitudinea de îmbunare faţă de forţa spirituală protectoare a morii. Aici „vorbirea dulce” joacă rolul menit de a ţine aproape, a nu supăra moara aducătoare de belşug de pâine. Or, *tărâcioara*, precum *cojiţa* (*Şi mi-o amajit-o Cu tărâţă, cu cojâţă* (178-179*),* este produsul morii obţinut după măcinarea boabelor de grâu şi simbolizează hrana materială cu care se alimentează moara.

Vers. 182 *O **cârţâit** din oţăle; /▪ O **scârţiit** din oţele;*

Vers. 196-197: *Că auzea tocmai din casă **Cârţâitul** roatelor,*

Cuvintele cu origine onomatopeică evidenţiate (formate de la interjecţia *scârţ*) reproduc percepţia acustică asemănătoare zgomotului natural, însă de factură diferită. În cazul vers. 182, moara a scârţâit din oţele în urma loviturilor cu ciocanul „în şele”: *Şi i-o trântit un ciocan în şele* producând „un zgomot ascuţit, strident, neplăcut” (DEX, p. 957); însă în cazul vers. 197 *scârţâitul* s.n. este un „zgomot sau sunet ascuţit, strident care se produce prin frecare, deplasare, apăsare” (DEX, p. 958) a roţilor carelor sub povara sacilor cu grâu. În versurile *Pluguşorului* formele verbale apar cu şi fără *s-* protetic.

Vers. 189: *Şi **o împuşcat-o** în gură Ş-o prins făina să cure*,

În versul citat prin îmbinarea ***a împuşca în gură*** se subînţelege operaţiunea de turnare bruscă a grâului din saci în coşul morii (cu intensificarea efectului sonor al acţiunii), în timpul căreia grâul se loveşte cu putere de fundul coşului morii producând un sunet puternic ca o explozie, bubuitură, pocnet, asemuit cu cel de puşcă. În cazul dat avem o metaforă verbală.

Vers. 190: *Ş-o prins făina **să cure**, //▪ Şi o prins făina să cure,*

Vers. 192: ***Cură** în saci făina ca gheaţa.*

A cúre – formă învechită şi regională a verbului *a curge* (din lat. *currere*; refăcut după *a merge*). În limba populară de la est de Prut este folosită alături de *a curge*.

Vers. 191: ***Clanţa-blanţa**! păn joi dimineaţa…*

Clanţa-blanţa! – formulă rimată formată prin reduplicarea primului element *clanţa* cu schimbarea consoanei iniţiale în cel de-al doilea element *blanţa* potrivită legilor armoniei limbii române. Elementul *clanţa* are la bază interjecţia *clanţ!* „cuvânt care imită sunetul produs de clanţa uşii, de izbirea fălcilor sau a dinţilor, de ţăcănitul foarfecelor...” ş.a. (DEX, p. 184). În contextul dat al *Pluguşorului* creaţia expresivă

BDD-A29180 © 2019 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:33 UTC)

clanţa-blanţa sugerează repetarea regulată, fără întrerupere a ţăcănitului (utilajului) morii în funcţiune (sunet produs la atingerea prin intercalare a măselelor de sus cu cele de jos ale instalaţiilor morii). În cazul nostru, formula rimată *clanţa-blanţa* imită sunetele produse de moară în timp ce macină grâul.

Vers. 195: *Iar şi mândra* ***proprietăreasă*** Că auzea tocmai din casă…

Potrivit surselor lexicografice, *proprietăreasa* s.f. este soţia proprietarului deţinător de bunuri; femeie care are o proprietate. (DEX, p. 859). În hăitură apelativul *proprietăreasă* este un neologism, înlocuieşte pe *jupâneasă*, *boiereasă*, *lelea*, pe soţia lui badea Vasile cel bogat.

Vers. 200: *Şi o găsât o sâtă rară de* ***negară***

Negară s.f., variantă a fitonimului *năgară* „Plantă erbacee din familia gramineelor, caracteristică vegetaţiei din stepe, cu paiul înalt, frunzele înguste şi spicul cu fire lungi şi aspre (*Stipa capiliata*)” (DEX, p. 671) numită şi *pănuşiţă*; regional denumeşte *colilia*, uneori *neghina*. Textele păstrează realitatea de pe vremea când părţi ale plantelor erau folosite pe larg în industria casnică. În *Pluguşor* se vorbeşte despre *sita de negară*, adică sita baza căreiea era confecţionată din fire lungi şi aspre de năgară. În limba română vorbită între Prut şi Nistru varianta *negară* are răspândire largă, dacă nu chiar generală.

Vers. 210: *Ş-****o sâtit*** *un sac şi-un tobâltoc*

A siti vb. este un regionalism pentru a desemna acţiunile „a cerne cu sita”, „a cerne (făina)”, „a da prin sită” (DLR, XIV, p. 1000). *A siti* înseamnă *a trece prin sită* pentru a separa făina (hrana esenţială) de tărâţe. Aici, probabil, ar fi de subînţeles şi acţiunea de a separa sacrul de profan, esenţialul de lucruri mai puţin însemnate etc. date fiind versurile imediat următoare: *Şi o făcut un colac mare, mare,Frumos ca faţa lui Hristos* (211-212). În text avem forma cu rostire dură caracteristică subdialectului moldovean.

Vers. 236-237: *Cu nişte mâini* ***săponite*** *Ca nişte* ***tânjăli*** *pârlite.*

Prin apelativul *săpunit,-ă* adj., pl. *săpuniţi,-te,* „frecate cu săpun; acoperite cu clăbuci de săpun” (DEX, p. 951) ar trebui să înţelegem mâini spălate, înălbite. Însă, obiectul comparaţiei *tânjăli pârlite* ar indica tocmai faptul invers: cu mâinile pârlite ca *tânjelile* „un fel de proţap folosit pentru a uni jugul de uneltele agricole cu tracţiune animală sau pentru a înjuga a doua pereche de boi” (DEX, p. 1077). Adică mâini nici pe departe de a fi albe şi curate, context ce stârneşte râsul.

Cuvântul derivat *săponite* atestă modificarea prin asimilare a labialei posterioare *u* în vocală medie labială şi posterioară *o* sub influenţa vocalei medii nelabiale şi centrale *ă*. Varianta *săpon* cu o < *u* accentuat este tipică pentru majoritatea graiurilor moldoveneşti (Udler, p. 69).

La originea sa *săpun* este un cuvânt celtic sau germanic. La antici el desemna un obiect diferit de cel actual prin conţinut, formă şi uz. Vechiul *sapo* nu servea la spălat, era o alifie cu care femeile şi tinerii eleganţi îşi vopseau părul în culoare castanie – un amestec din cenuşă de fag cu măduvă extrasă din oase de capră. Inventată de germani, aceasta se producea şi în Galia. În formă de bule, bulgăraşi, bulzi, gogoşele era adusă la Roma (Rich, p. 554).

BDD-A29180 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:33 UTC)

Vers. 243: *Da varuită cu* ***pudură***.

Cuvântul *pudură* s.f. în versurile *Pluguşorului* este un neologism, parte a tabloului comic construit pe incompatibilitatea între ceia ce îi este îngăduit unei fete de ţăran cu mâini „ca nişte tânjeli pârlite" şi produsul cosmetic sub formă de praf fin şi moale uşor parfumat folosit pentru acoperirea, protejarea sau tratarea pielii" (DELM, p. 267; DEX, p. 868).

Vers. 255: *Mai sunt* ***uniia*** *de pe la Flămânz...*

În textele *Pluguşorului* pluralul pronumelui nehotărât *unii* m., „oarecare", cu nuanţă depreciativă, apare cu varianta *uniia* modificată fonetic prin epiteză (cf. pronumele posesiv: *a meia* (pers. 1, sg., gen.); *a táia* (pers. 2 sg. gen.-dat.); *(a) luia* m., *a iiia* f. (pers. 3 sg., gen.-dat.); *a lora* (pers. 3 pl., gen.-dat.); pronume demonstrative de apropiere: *aistaia* şi *istuia* (m. sg.), *aiastaia* şi *aiastaiaiá* (f. sg.); de depărtare: *aşelâiá*, *ciluia*, *şiluia* ş.a. (Melnic, p. 63-66, 70-73).

Vers. 256: *Unde se mănâncă* ***păstram*** *de mânz*. /▪ Unde se mănâncă păstram de mânzi.

Păstram s.f., din text este vrianta învechită şi regională a lui *pastramă* „carne (de oaie, de capră, de porc, de gâscă etc.) sărată, afumată, uscată şi (puternic) condimentată, care serveşte ca aliment" (DEX, p. 757), împrumut neogrec: *παστραμας* (SDE, p. 305). Forma trunchiată *păstram* a cuvântului s-a format în urma căderii sunetului final (prin apocopă).

Vers. 278: *Daţi-ne câte un* ***leuşor****, Să cumpărăm câte un boldişor*

Leuşor s.m. diminutiv al lui *leu* „unitate monetară egală cu 100 bani; leuţ". Ca unitate monetară s-a format de la *leu* „mamifer carnivor de talie mare..." după modelul turcescului *arslanlu* „leu (animal)" → piastru „monedă turcească de argint..." (DEX, p. 569; SDE, p. 234).

Vers. 291: ***Şomâltoc*** *de* ***bosâioc***…

Cuvântul *şomoltoc* este cunoscut cu semnificaţiile „şomoiog", „buchet, mănunchi" (DEX, p. 1058), format, probabil, prin contaminarea lui *şomo(iag)* cu *(ghem)otoc* (SDE, p. 500). În text avem varianta fonetică *şomâltoc* apărută în urma asimilării vocalice (alte variante: *şumultoc*, *şomultoc*, *şomoldoc*).

Prin *busuioc* s.m. la români este desemnată planta de grădină cu flori mici albe sau trandafirii plăcut mirositoare (DEX, p. 121), floarea dragostei, cea mai cântată şi mai dragă românilor. Este larg folosită şi în riturile creştine. (Evseev, p. 64). Varianta fonetică *bosâioc* notată în text este regională, apărută în urma asimilării vocalice.

Alături de *busuioc* în versurile finale de urare ale *Pluguşorului* apare fitonimul *mentă*, prin care sunt desemnate mai multe plante cu frunze dinţate şi cu flori puternic mirositoare; izmă (DEX, p. 620). Compusul *mintă creaţă* „izmă creaţă" din texte denumeşte una dintre varietăţile plantei. *Busuiocul* şi *menta* apar în creaţia populară a românilor date fiind calităţile lor plăcute, dar, mai cu seamă, vechimea lor în spaţiul nostru etno-geografic. În sud-estul Europei aceasta a fost atestată în crito-miceniană, cel mai vechi dialect grec, pe mai multe tăbliţe în scriera linearul B: *mi-ta MY*, *mintha* „mintă" (Kazanskene, p. 81).

BDD-A29180 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:33 UTC)

Referinţe bibliografice:

1. BĂEŞU, Nicolae. – *Folclor românesc de la est de Nistru, de Bug, din nordul Caucazului*. (Texte inedite). În 2 volume. Volumul I. Alcătuitori : Nicolae Băeşu, Ana Graur, Andrei Hâncu. Chişinău: Elan Poligraf, 2007, S.n. 2008. 594 p.

2. CHIVU, Gheorghe. *Dicţionarul împrumuturilor latino-romanice în limba română veche (1421-1760)*. Bucureşti: Editura Ştiinţifică, 1992. 365 p.

3. DD – UDLER, Rubin ş.a. *Dicţionar dialectal* (cuvinte, sensuri şi forme). Vol. II. Chişinău: ŞTIINŢA, 1985. 310 p.

4. DD – UDLER, Rubin ş.a. *Dicţionar dialectal* (cuvinte, sensuri şi forme). Vol. IV. Chişinău: ŞTIINŢA, 1986. 275 p.

5. DD – UDLER Rubin ş.a. *Dicţionar dialectal* (cuvinte, sensuri şi forme). Vol. V. Chişinău: ŞTIINŢA, 1986. 275 p.

6. DELM – *Dicţionar explicativ al limbii moldoveneşti* Vol. II. Chişinău: Redacţia principală a Enciclopediei Sovietice Moldoveneşti, 1985. 874 p.

7. DEX – *Dicţionar explicativ al limbii române*. Bucureşti: Univers enciclopedic, 1996.1192 p.

8. DLR – *Dicţionarul limbii române*. Tomul VI. Bucureşti: Editura Academiei Române, 2010. 955 p.

9. DLR – *Dicţionarul limbii române.* Tomul XIV. Bucureşti, Editura Academiei Române, 2010. 1420 p.

10. DLR – *Dicţionarul limbii române.* Tomul XVIII. Bucureşti, Editura Academiei Române, 2010. 751 p.

11. DLt-R – *Dicţionar latin-român*. Redactor responsabil OCHEŞANU, Rodica. Bucureşti: Editura Ştiinţifică, 1962. 958 p.

12. EVSEEV, Ivan. *Dicţionar de simboluri*. Bucureşti: Vox, 2007. 480 p.

13. FAMILIA – Revista „Familia”, nr. 52, anul XXI, 1885.

14. GHEŢIE, Ion. *Baza dialectală a românei literare*. Bucureşti: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975. 695 p.

15. KAZANSKENE – Казанскене В. П., Казанский Н. Н. *Предметно-понятийный словарь греческого языка*. *Крито-микенский период*. Ленинград: Наука, 1986. 207 p.

16. MDA– *Micul dicţionar academic*. Vol. I-II. Bucureşti:Univers Enciclopedic, 2010. 3200 p.

17. MELNIC, Vasile. *Elemente de morfologie dialectală*. Chişinău: ŞTIINŢA, 1977. 171 p.

18. Poezie – *Poezie populară moldovenească*. Alcătuitori: Gr. Botezatu, M. Savina, G. Timofte. Chişinău: Cartea Moldovenească, 1965. 414 p.

19. RICH, Anthony. *Dictionnaire des antiquités romaines et grecques*. Paris: Librairie de Firmin Didot Frères, Fils et Cie, 1861. 740 p.

20. ROSETI, Alexandru. *Istoria limbii române*. *De la origini până la începutul secolului al XVII-lea*. Ediţie definitivă. Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1986. 914 p.

BDD-A29180 © 2019 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:33 UTC)

21. SCURTU, Vasile. *Termeni de rudenie în limba română*. Bucureşti: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1966. 402 p.

22. *SDE – Scurt dicţionar etimologic al limbii moldoveneşti*. Chişinău: Redacţia principală a Enciclopediei Sovietice Moldoveneşti, 1978. 680 p.

23. Tratat – *Tratat de dialectologie românească.* Coordonator V. Russu. Craiova: Scrisul Românesc, 1984. 968 p.

24. UDLER, Rubin ş.a. *Dialectologia moldovenească*. Chişinău: Lumina, 1978. 259 p.

25. VASMER – ФАСМЕР, Макс. *Этимологический словарь русского языка*. Том III. Москва: Прогресс, 1987. 831 p.

26. VASMER – ФАСМЕР, Макс. *Этимологический словарь русского языка*. Том II. Москва: Прогресс, 1986. 671 p.

Text îngrijit și comentat de Ecaterina PLEȘCA,
Institutul de Filologie Română
„Bogdan Petriceicu-Hasdeu”
(Chișinău)

BDD-A29180 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:33 UTC)